

Levant: 2018'de Akdeniz'de Yaşanan Gerilimler

2018, Ortadoğu'nun savaş, istikrarsızlık ve insani trajedilerle dolu tarihine yenilerinin eklendiği bir yıl oldu.

Sekizinci yılına yaklaşan Suriye savaşı, Trump'ın Filistin'le ilgili skandal kararları ve söylemleri, Lübnan ve Mısır'da gerçekleştirilen seçimler, İsrail'in Arap ülkeleriyle normalleşme süreci, Doğu Akdeniz'deki enerji rekabeti, "Levant" olarak adlandırılan Akdeniz çevresindeki Ortadoğu ülkeleri için öne çıkan gündem başlıkları oldu. Fakat şüphesiz sadece 2018 yılının değil, son yılların hem bölgede hem de uluslararası sistemde etkileri hissedilen en çarpıcı olayı, 2 Ekim 2018'de gerçekleştirilen gazeteci Cemal Kaşıkçı suikastı oldu.

2018 yılında Suriye iç savaşında ardı ardına düzenlenen Soçi ve Astana zirveleriyle çözümün konuşulduğu yeni bir döneme girildi. Beşşar Esed'in yeni Suriye'de durumunun ne olacağı, ABD'nin bölgeden çekilmesiyle PYD'nin nasıl bir yol izleyeceği, Türkiye'nin bölgedeki askerî varlığı, mültecilerin durumu ve Suriye'nin kalkındırılması gibi birçok mühim soru, dünya kamuoyunun gündeminde geniş yer buldu.

2017 yılının son günlerinde Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul eden kararın ABD Başkanı Donald Trump tarafından onaylanması, 2018 yılında da Filistin'de tansiyonun yüksek olacağını habercisiydi. Trump'ın ABD başkanlık koltuğuna oturmasının ardından Filistin topraklarında nihai çözümü kapsadığı iddia edilen "Yüzyılın Anlaşması" planı gündeme geldi. Bu planın; Kudüs'ün tamamının İsrail'in başkenti olarak tanınması, sayıları 6 milyona yaklaşan Filistinli mültecilerin geri dönmelerinin engellenmesi ve Batı Şeria'daki yasa dışı Yahudi yerleşim birimlerinin boşaltılmayacağı gibi maddeler içerdiği ifade edilmekte. ABD elçiliğinin Kudüs'e taşınması, UNRWA'ya (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı) yapılan yardımların kesilmesi ve İsrail'e 38 milyar dolarlık askerî yardımın başlatılması, Trump'ın bahsi geçen planla paralel seyreden politikalarını gözler önüne sermekte.

Filistinliler ise, Trump'ın İsrail yanlısı ve Filistinlileri baskı altına alan politikaları ile İsrail'in yıllardır devam eden hak ihlallerinin bir sonucu olarak, 30 Mart 2018'de barışçıl Büyük Dönüş Yürüyüşü eylemlerini başlattılar. Gazze'ye 2006 yılından bu yana uygulanan ablukanın kaldırılması başta olmak üzere temel bazı taleplerle her cuma günü gerçekleştirilen gösteriler sırasında İsrail askerlerinin tamamen silahsız sivillere açtığı ateş sonucu bugüne kadar aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu en az 250 Filistinli şehit oldu, binlercesi de yaralandı.

Gazze ve Batı Şeria'da Filistinlilerin gösterileri düzenli bir şekilde devam ederken 11 Kasım'da İsrail özel

kuvvetlerinden bir ekibin Gazze'ye gerçekleştirdiği gizli bir operasyonun İzzeddin Kassam Tugayları tarafından fark edilmesi, tarafları savaşın eşiğine getirdi. İsrail'in 14 Filistinliyi şehit ettiği bu saldırılar üzerine Hamas'ın da Yahudi yerleşim birimlerine etkili saldırılarda bulunması gerilimi bir hayli yükseltti. Taraflar arasında 13 Kasım'da ateşkes ilan edildi. İsrail Savunma Bakanı Liberman'ın ateşkes tepki göstererek istifa etmesi, hükümetteki koalisyonu zayıflatarak erken seçim tartışmalarını gündeme getirdi ve nihayetinde Kasım 2019'da yapılması planlanan genel seçimler Nisan 2019'a alındı.

2018 yılında İsrail gündeminde geniş yer tutan bir diğer konu ise Başbakan Netanyahu'ya yönelik yolsuzluk suçlamaları ve bunlarla ilgili açılan davalar oldu. Netanyahu hakkında -bazılarına aile üyelerinin de dâhil olduğu- dört ayrı yolsuzluk davası bulunmakta. Lübnan sınırında Hizbullah'a ait tünellerin yok edilmesi gerekçesiyle başlatılan "Kuzey Kalkanı" operasyonunun da söz konusu bu yolsuzluk gündemini bertaraf etmek için kullanıldığı yorumları yapılmakta. İsrail ordusu tarafından 4 Aralık'ta başlatılan operasyonda Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü'nün (UNIFIL) de onayladığı dört tünel tespit edildi. Hâlen Hizbullah'tan bir açıklamanın gelmediği operasyon, İsrail-Lübnan sınırında devam ediyor.

Lübnan'daki operasyon sürerken 20 Aralık'ta ABD'nin Suriye'den çekileceğini açıklaması İsrail'in dikkatini tamamıyla Suriye-Lübnan hattına çekti. Zira İsrail, ABD'nin olmadığı bir Suriye'de güçlenecek olan tarafların Türkiye ve İran olacağını değerlendirmekte. Bu durumda İran'ı birinci derecede tehdit olarak gören ve Türkiye ile de siyasi bir iş birliği zemininden çok uzak olan İsrail'in bölgeye müdahalesinin kaçınılmaz olduğu iddiaları ağırlık kazandı. İsrail'in bölgeye olası müdahalesinin nasıl olacağı ile ilgili bazı senaryolar da söz konusu. Buna göre İsrail'in Suriye'nin çok denklemliliğine doğrudan müdahil olmak yerine -savaşın ilk yıllarından bu yana yaptığı gibi- hava saldırılarıyla ve Golan'daki askerî gücünü arttırarak bölgeden gelecek saldırıları engellemeye çalışacağı öngörülmekte. Ayrıca Lübnan'daki mevcut operasyonun süresini uzatmak ve alanını genişletmek suretiyle İran'a Hizbullah üzerinden tehdit algısını sürdürmesi de bir diğer seçenek olarak dile getirilmekte.

İsrail, bir taraftan bütün uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayarak işgalci tavrını sürdürürken bir taraftan da meşruiyetini sağlamak adına Arap ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini geliştirmenin yollarını aramakta. İkinci İntifada'dan sonra kapalı kapılar ardında sürdürülen ilişkiler, son zamanlarda aleni hâle getirilmiş ve İsrail ve Körfez ülkeleri arasında hızlı bir diplomasi trafiği yaşanmaya başlamıştır. Bu sürecin ilerletilmesinin ise İran-Türkiye ve Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri'nin öncülük ettiği iki ayrı blok arasındaki krizi derinleştirerek çatışmaların devamlılığına yol açabileceği, bu durumdan da en kazançlı çıkacak olan tarafın yine İsrail olacağı yorumları yapılmakta.

Etnik farklılıklar üzerine kurulu siyasi ve toplumsal yapısı sebebiyle oldukça kırılgan bir yapıya sahip olan Lübnan, bir yandan sınırında İsrail'in yürüttüğü operasyonu dikkatle takip ederken bir yandan da iç krizlerle mücadele etmekte. 6 Mayıs 2018'de gerçekleştirilen seçimlerin üzerinden sekiz ay geçmesine rağmen hükümetin kurulamamış olması, ülkeyi dış tehditlere açık hâle getirmekte ve istikrara bağlı ekonomik durumun kötüye gitmesine neden olmaktadır. Dokuz yıl aradan sonra büyük beklentilerle gerçekleştirilen seçimler sonrasında Şii, Sünni ve Maruni/Hristiyan gruplar arasında bakanlıkların paylaşılabilmesi, Lübnan için belirsiz bir geleceği işaret etmekte.

Ürdün ise 2018'de temel ürünlerin fiyatlarındaki artış ve IMF'nin diktesi olarak görülen gelir vergisi yasası sebebiyle protestolara sahne oldu. Ocak 2019'da yürürlüğe girecek yasa ile ilgili tepkiler devam ederken en az 35 kişinin hayatını kaybettiği Ölü Deniz bölgesinde yaşanan sel felaketi de Ürdün halkını derinden etkiledi.

Bölgenin sacayaklarından olan Mısır'da ise statükonun devamı niteliğindeki darbe yönetimi sürüyor. İnsan hakkı ihlallerinin her geçen gün daha da arttığı Mısır, ekonomik krizle mücadele ediyor. Cumhurbaşkanı Sisi, Filistin'de hem Hamas-el Fetih arasında hem de İsrail-Hamas arasında arabuluculuk yaparak ve Doğu Akdeniz enerji rekabetinde taraf olarak dış politikada görünür olma gayretinde. Mart ayında yapılan ve katılımın %41,5 olduğu seçimlerde, rakiplerini gözaltına almak suretiyle devre dışı bırakarak âdeti kendi kendisiyle yarışan Sisi, cumhurbaşkanı seçildi. Bölgesel ve küresel güçlerin desteğini alan ve ülkedeki muhalifleri baskı altında tutan Sisi'nin 2019 yılında da mevcut statükoyu sürdüreceği anlaşılıyor.

2019'da bölgenin en önemli gündem maddelerinden birinin Doğu Akdeniz'deki enerji rekabeti olacağı tahmin ediliyor. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'ne göre Levant bölgesinde toplam 3,45 trilyon metreküp doğalgaz; 1,7 milyar varil petrol ve hidrokarbon bulunuyor. Konumu itibarıyla bölgenin odak noktasında bulunan Kıbrıs'taki siyasi belirsizlikler ve münhasır ekonomik bölgelerin ilanı ile ilgili hukuki belirsizlikler, birçok ülkenin bölgede etkinlik kurmasını kolaylaştırmakta. 2018'de İsrail, Yunanistan, Mısır

ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında konuyla ilgili gerçekleştirilen toplantılar, gelecekte Türkiye'nin devre dışı bırakıldığı bazı anlaşmaların yapılacağının habercisi niteliğinde. Türkiye'nin hem coğrafi konumu hem de Kıbrıs meselesinde garantör ülke olması hasebiyle Doğu Akdeniz'deki bu enerji rekabetinde diplomatik, askerî ve teknolojik tedbirleri olarak mevcut g mücadelesinde kritik bir noktada konumlanması kaçınılmaz görünmekte.

Arap Baharı gösterileri sonrası elde edilen kısa süreli başarılar, Ortadoğu lkelerinde demokratik yönetimlere geçiş adına umut olsa da sonuçta Suriye ve Yemen'de iki büyük savaş ortaya ıktı, Mısır'da askerî bir darbe gerçekleştirildi. Otoriter ve baskıcı rejimler halka rağmen varlıklarını sürdürmeye devam ediyor. Fakat Kaşıkçı'nın vahşice katledilmesinin ardından statükonun yeni ve genç yüzü Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman nezdinde bölgedeki mevcut siyasi anlayışa yönelik tepkiler dünya kamuoyunda yankı bulmaya başladı. Petro-dolarlar ve uluslararası glerin desteğiyle ayakta duran otoriter yönetimlerin daha ne kadar sürdürülebileceği ise bugün için tam olarak ngrlemiyor.